

תפילת החודש

על הנסים ליום העצמאות

פרופ' אליעזר שביד, ממשחררי צפת במלחמת הקוממיות, סיפר שהרב של צפת אמר ללוחמים שהעיר ניצלה בזכות שני דברים: המעשה האנושי והנס. המעשה האנושי היה שאנשי צפת לא הפסיקו מתפילתם, והנס היה שכוחות הפלמ"ח הגיעו בזמן. שביד הוסיף, שהרב צדק, שכן "זה שהצלחנו לשחרר את צפת עם הנשק והכוח שהיה לנו, זה באמת היה נס"¹⁵⁰. החידוד הזה מעלה שאלה נוקבת, אם יש לראות את הקמת מדינת ישראל כנס. לאורך שנות קיומה של מדינת ישראל, התקיימו דיונים חוזרים ונשנים בשאלה אם יש להקנות להקמתה ולקיומה ממד דתי, ואם כן, מהו.

היו שהציעו לומר ביום העצמאות את תפילת ההלל (ראו עמ' 158), היו שגרסו שיש לומר קידוש מיוחד ואת ברכת "שהחיינו", אחרים הציעו הפטרה מיוחדת שתיקרא בבתי הכנסת ביום הזה. בבתי כנסת רבים אומרים סדר מיוחד ליום העצמאות בערב של יום וביומו, בחלקם נאמרת תפילת "על הנסים". ולאחרונה מתקיימים ברחבי הארץ טקסי "הבדלה" בין יום הזיכרון ליום העצמאות (ראו עמ' 158). כאן נעסוק בתפילות "על הנסים" שנכתבו ליום העצמאות.

חז"ל הורו: "כל שאין בו מוסף [כלומר אינו חג מן התורה], כגון חנוכה ופורים, בשחרית ובמנחה מתפלל שמונה עשרה, ואומר מעין המאורע" (תוספתא ברכות ג, י). כלומר יש לציין את המאורע המיוחד שחל באותו יום בתוך תפילת העמידה, התפילה המרכזית, הנאמרת באופן מסורתי שלוש פעמים ביום. אזכור זה נעשה בדמותה של תפילת "על הנסים" הנאמרת בחנוכה ופורים, בברכת

המזון ובתפילת העמידה. זוהי תפילת הודיה לאל על הנסים שעשה עם עמו, ובה מפורטים גם הנסים הללו. הקביעה שיש לומר נוסח של תפילה זו ביום העצמאות מעיד על כך, שרבים רואים בהקמת המדינה ממד נסי.

האם יש הצדקה הלכתית לחבר תפילת "על הנסים", תפילת הודיה חדשה ליום העצמאות? רבנו תם, נכדו של רש"י, מצוטט כמי שאמר: "שבכל י"ח ברכות [=בתפילת העמידה] יכול אדם לחדש בין דברים שהן הודאה ותפילה, בין דברים שהן צרכיו, הואיל ומעין ברכה הוא מחדש, ולא הוי הפסק ברכה כלל" (מחזור ויטרי, סימן שכה). לדידו יש הצדקה להוסיף לתפילה דברי הודיה חדשים על דברים חדשים. אך בעוד בחנוכה ובפורים נוסח התפילה הוא קדום, אנו מכירים אותו כבר מהסידורים הראשונים שיש

תפילת "על הנסים" ליום העצמאות מתוך הסידור האיטלקי בישראל:

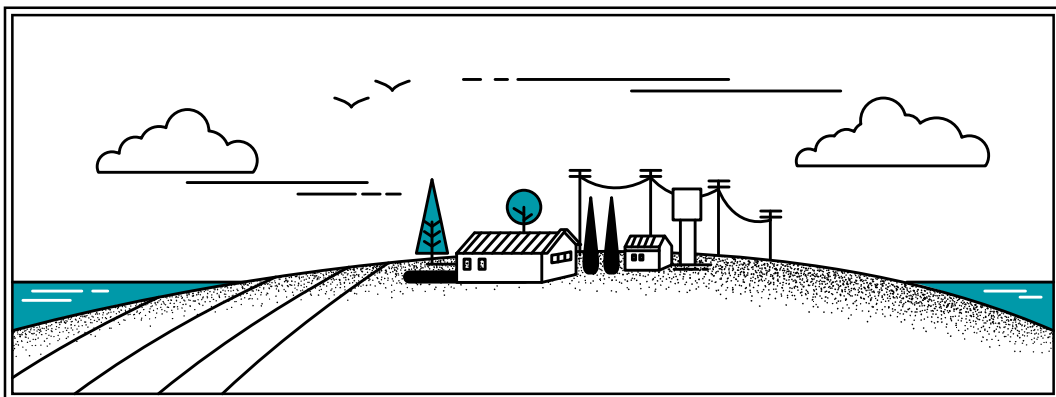
על הנסים ועל הגבורות ועל הפועות ועל הנפלאות ועל הפדות שעשית עמנו, קשנתם בלב מלכי אמות העולם ושרתו להחליט על הקמת מדינת ישראל והפחתם בלב אנשי עמך רוח גבורה ותושייה, ותמכתם בידים להקים את מדינתנו, וחתמתם את ידי בנינו על בני אדם וישמעאל, שעמדו עלינו להחזירנו פחת שעבודם ולגזל ממנו את פרי עמלנו ולגרשנו מארצנו. ואתם ברחמיך הרבים הפרתם את עצת אויבינו וקלקלתם את מחשבותם, מסרתם חמושים ביד חלשים, ורגלים ביד מעטים. קימתם בנו את דברי חורחה, וירדתם מקם חמשה מאה ומאה מקם רבבה וירדתם (ויקרא כו, ח), והסירית את חרפת השעבוד מנגי עמך היושבים בארץ הקדש. וכשם שעשית עמנו נס, כן עשה עמנו ה' אלהינו פלא ונסים בעת הזאת ובקעתיד, ונודה לשמך הגדול שלה.¹⁵¹

בידינו, הרי במקרה של יום העצמאות נדרש היה מן הסתם לחבר נוסח חדש לגמרי. וכאן עמדה בפני יוצרי הטקסט שאלה מעניינת, האם הקמת המדינה היא נס, ואם כן, מהי מהות הנס וכיצד יש לבטא אותה בתפילה?

לא הכול מסכימים שיש לומר את תפילת "על הנסים" ביום העצמאות, ובעצם ברוב בתי הכנסת אין אומרים אותה. ובכל זאת, עשרות תפילות שכאלה התחברו בעשורים האחרונים, בקרב חוגים מגוונים, בציונות הדתית, בתנועה המסורתית, בתנועה הרפורמית ובקרב היהודים המתפללים לפי מנהגים שונים. נוסחים אלה מעניינים במיוחד, מפני שכל אחד מהם משקף את ההבנה של כותביו למשמעות של ריבונות יהודית וקיום מדינת ישראל. בכולם יש הודאה על נס הקמת המדינה אבל כל אחד מהם משקף אמונות ודעות, טמפרמנט דתי ותפישת עולם ייחודיים.

הנה לפניכם, אחד החדשים שבנוסחי "על הנסים" ליום העצמאות. חיבר אותו הפרופ' הרב יהודיע עמיר:

על הנסים ועל הפורקן ועל התשועות ועל הנחמות שעשית לאמותינו, לאבותינו
ולנו בימים ההם ובזמן הזה
על נס תחייתנו ובניין חיינו המחודש במולדתנו, בית חיינו, אחרי אלפי
שנות גלות;
על תעצומות נפש של עם שקם מתהומות והעפיל אל תקומה ועצמאות, הגנה
ובניין;
על גבורת לוחמים שחרפו נפשם וציוו חיים, פריחה ויצירה;
על קיבוץ גלויות מארבע כנפות הארץ ועל עושר העדות והשבטים, האמונות
והדעות, המסורות והתפילות;
על עוז הרוח להצהיר בפני עם ועולם שנשחית חיינו על יסודות החירות
הצדק והשלום, לאור חזונם של נביאי ישראל;
על האמונה והתקווה, על השאיפה לשלום בין בני שרה לבני הגר, ועל כיסופי
הגאולה המפעמים בנו ומכוננים מצעדנו.¹⁵²

עוד בעניין תפילות שנכתבו על המצב המיוחד בישראל. בקיץ הנורא של שנת 2014, שבו התחוללה מלחמת "צוק איתן", נפגשו שתי נשים אמיצות, שתיהן מנהיגות בקהילתן, האחת רבה מסורתית והשנייה שייח'ה מוסלמית, וחיברו תפילה המשמיעה את קולן של האמהות. התפילה פורסמה בעברית ובערבית, והנה היא בנוסח העברי שלה:

תפילת האמהות /

הרבה תמר אלעד־אפלבום והשייח'ה איבתיסאם מחמיד

מלך חפץ בחיים

הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם

שמע נא תפילת אמהות

שאתה לא בראתנו על מנת שנהרוג זה בזה

ולא על מנת שנחיה בפחד, כעס ושנאה בעולמך

אלא על מנת שנדע לתת רשות זה לזה לקיים את שמך

שם חיים, שם שלום בעולם.

על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים

על ילדים בוכים מפחד בלילות

על הורים אוחזים עולליהם ויאושו ואפלה בלבם

על שער אשר נסגר ומי יקום ויפתחהו טרם פנה יום.

ובדמעות ובתפילות שאני מתפללת כל הזמן

ובדמעות כל הנשים שכואבות את הכאב החזק בזמן הקשה הזה

הריני מרימה את ידי למעלה אנא ממך אדוני רחם עלינו

שמע קולנו ה' אלהינו בימי הרעה האלה שלא נתיאש

ונראה חיים זה בזה

ונרחם זה על זה

ונצטער זה על זה

ונקווה זה לזה

ונכתוב את חיינו בספר החיים

למענך אלהים חיים.

תן שנבחר בחיים.

כי אתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום

וכן יהי רצון ונאמר אמן.¹⁵³